

Obmedzovanie slobody prejavu v Slovenskej republike

Mgr. BRONISLAVA VINEROVÁ

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta,
Katedra trestného práva

DOI: <https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2022.781-792>

Kľúčové slová:

sloboda prejavu, test proporcionality, trestný zákon, primeranosť trestnej sankcie, trestný čin šírenia nepravdivej informácie

Úvod

Sloboda prejavu je nevyhnutným predpokladom riadneho fungovania demokratického a právneho štátu. Potreba jej garantovania je nevyhnutná v každom právnom štáte. Účelom slobody prejavu je síce prejaviť svoje myšlienky, pocity, názory slobodne, bez obavy následného postihu, avšak sloboda prejavu nie je absolútna, a je možné ju za splnenia ústavou stanovených podmienok obmedziť. Cieľom tohto príspevku je v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Ústavného súdu Slovenskej republiky analyzovať podmienky obmedzenia slobody prejavu.

Zakotvenie slobody prejavu

Sloboda prejavu, patrí k právam prvej generácie, vychádza z prirodzenoprávnej koncepcie, ktorej základom je vnímanie podstaty a jedinečnosti jedinca ako ľudskej bytosti.

Právo na slobodu prejavu je garantované článkom 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950, ktorého signatárom je aj Slovenská republika, podľa ktorého má každý právo na slobodu prejavu, pričom

toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. To ale nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.

V rámci vnútroštátnej úpravy Slovenskej republiky, je sloboda prejavu ukotvená v Ústave SR, teda v základnom zákone nášho štátu. Sloboda prejavu je konkrétne upravená v druhej hlave s názvom Základné práva a slobody, v treťom oddieli – Politické práva v článku 26, spolu s právom na informácie, ktoré sa v zmysle odseku 1 zaručujú. Takáto formulácia poskytuje jednak záruku prejav realizovať, uskutočniť, ako aj záruku, druhej strany prejav umožniť, rešpektovať či strpieť. Ústava výkon tejto slobody priznáva najširšiemu rozsahu subjektov – každému. Sloboda prejavu sa uplatňuje ex constutione a preto nepotrebuje zákonnú konkretizáciu na uplatňovanie. „*Jedným z účelov slobody prejavu je umožniť slobodnú diskusiu spravidla o veciach verejného záujmu, a tým aj zabezpečiť istú neformálnu kontrolu moci vštáte. Každý človek má nespochybniteľné právo verejne proklamovať svoj názor a zakázať verejne vyjadrovať názory by znamenalo zničiť slobodu prejavu.*“¹

V zmysle ústavnoprávnej úpravy, konkrétne článku 26 ods. 2, má každý právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Predmetný odsek demonštratívnym spôsobom vypočítava formy slobody prejavu. Okrem týchto foriem je možné vyjadriť slobodu prejavu aj konkludentne či mlčaním, obrazom, fotografiou, animáciou, znakmi, šiframi, symbolmi, melódiami, zvukmi, použitím zvukových a vizuálnych záznamov, prenosom zvuku a obrazu vysielaním, prenosom počítačovej siete, dátovými nosičmi, úložiskami. Môže však ísť aj o symbolické prejavy, formu obliekania, účes, tetovanie, prezentovanie znakov, čísel, gestikuláciu, mimiku. Z uvedeného vyplýva, že ústavnú ochranu požíva akákoľvek forma prejavu, avšak nejde o absolútnu ochranu.

Článok 26 v ods.3 Ústavy stanovuje zákaz cenzúry. Účelom zákazu cenzúry je ochrana slobody prejavu a práva na informácie. V prípade, ak by takýto zákaz nebol stanovený, a teda bola by cenzúra dovolená mala by za následok, že osoba žiadajúca si vysloviť svoj názor, prejav, tak urobiť nemôže alebo ho môže urobiť iba v oklieštenej podobe.

¹ OROSZ, L. a kol.: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. s. 262. [cit. dňa 04.11.2022] [online] Dostupné na: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/346/1/2?vtextu=komentár%20k%20ústave#lema0>.

Obmedzenie slobody prejavu

Ústava priamo zakotvuje aj možnosť obmedzenia týchto práv, nakoľko ide o práva relatívne, v odseku 4 článku 26, podľa ktorého slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Možnosť obmedzenia slobody prejavu je nevyhnutná, pretože toto právo nie je absolútne a neohraničené, ako aj vzhľadom k tomu, že Ústava SR zakotvuje aj rôzne iné ľudské práva a slobody, ktoré sa môžu dostať do konfliktu s právom slobody prejavu (napr. právo na ochranu súkromia, právo na ochranu dobrej povesti). Sloboda prejavu každého človeka končí tam, kde sa začína právo iného a nemôže byť zneužitá na zásah do práv iných osôb, z tejto premisy vychádza aj Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ÚS SR“): *„Všetky základné práva a slobody sa chránia len v takej miere a rozsahu, dokiaľ uplatnením jedného práva alebo slobody nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, či dokonca popretiu iného práva alebo slobody.“*²

Rovnako tak aj Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo svojom čl. 10 ods. 2 stanovuje dôvody obmedzenia slobody prejavu, pretože jej výkon zahŕňa aj povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam obmedzeniam alebo sankciám, ktoré ustanovuje zákon a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky, ochrany povesti alebo práv iných, zabráneniu úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a nestrannosti súdnej moci. Už priamo gramatickým výkladom dospejeme k záveru, že Dohovor poskytuje viac dôvodov pre ktoré je možné slobodu prejavu obmedziť, než Ústava. Jedným dychom je ale potrebné dodať, že článok 26 ods. 4 Ústavy a čl. 10 ods. 2 Dohovoru nedávajú štátu neobmedzený priestor na uváženie v určení, v prospech akého štátomproklamovaného verejného záujmu štát obmedzí slobodu prejavu. Také uváženie štátu sa vykonáva pod dohľadom prostredníctvom súdnych orgánov – Ústavného súdu a ESLP. *„Tento dohľad zahŕňa otázku, či bolo uvedené obmedzenie slobody prejavu legálne, legitímne a nevyhnutné a dohľad pokrýva tak oblasť*

² PL. ÚS 7/96, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1997. Košice: Ústavný súd SR, 1998, s. 20.

legislatívy, ako aj jej aplikáciu v praxi predovšetkým prostredníctvom súdov.“³

„Legalita zásahu štátu do práva na súkromie znamená, že zásah je možný len na základe zákona, resp. platného právneho predpisu, pričom pri posudzovaní splnenia tejto podmienky sa vychádza z toho, či bola rešpektovaná dostupnosť (verejné publikovanie právneho predpisu) a predvídateľnosť zákona.“⁴

Legitimita zahŕňa požiadavku legitímneho cieľa obmedzenia slobody prejavu, pričom tieto legitímne ciele sú taxatívne vymedzené v čl. 26 ods. 4 Ústavy (ide o ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti).

Termín nevyhnutné obmedzenie slobody prejavu demokratickej spoločnosti „V súlade s medzinárodným štandardom možno vysvetliť ako naliehavú spoločenskú potrebu prijať obmedzenie základného práva alebo slobody. Obmedzenie práv a slobôd je nevyhnutné, keď možno konštatovať, že cieľ obmedzenia inak dosiahnuť nemožno.“⁵

V zmysle teórie rozlišujeme predbežné obmedzenie slobody, ako aj následné obmedzenie slobody prejavu. Medzi predbežné obmedzenie môžeme zaradiť jej obmedzenie podľa ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Podľa príslušných ustanovení tohto ÚZ je možné obmedziť slobodu prejavu na verejnosti v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas, počas vojny, vojnového stavu, počas výnimočného stavu. Tento ÚZ v čl. 4 ods.2 stanovuje lehotu najdlhšie na 60 dní, ak vzniknú nové okolnosti bezprostredne súvisiace s dôvodmi, pre ktoré bol výnimočný stav vyhlásený, možno výnimočný stav predĺžiť v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas, najviac o ďalších 30 dní. Počas núdzového stavu je možné obmedziť základné práva a slobody podľa čl. 5 ods. 2 najdlhšie na 90 dní. Núdzový stav vyhlásený z dôvodu ohrozenia života a zdravia osôb v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie možno v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas predĺžiť najviac o ďalších 40 dní, a to aj opakovane, pričom s týmto predĺžením núdzového stavu musí vysloviť súhlas národná rada, a to do 20 dní od prvého dňa predĺženého núdzového stavu. „Ak národná rada nevysloví súhlas, predĺžený núdzový stav zanikne dňom neschválenia návrhu vlády na vyslovenie súhlasu s predĺžením núdzového stavu, inak uplynutím lehoty podľa tretej vety

³ OROSZ, L. a kol.: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. s. 278. [cit. dňa 04.11.2022] [online] Dostupné na: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/346/1/2?vtextu=komentár%20k%20ústave#lema0>.

⁴ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 zo dňa 29.04.2015.

⁵ PL. ÚS 15/1998, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1999, s. 46.

na vyslovenie takéhoto súhlasu. Súhlas národnej rady je potrebný aj v prípade opätovného vyhlásenia núdzového stavu, ak od skončenia predchádzajúceho núdzového stavu vyhláseného z tých istých dôvodov neuplynulo 90 dní.“⁶

Zákon č. 40/1964 Zb. občiansky zákonník predstavuje následné obmedzenie slobody prejavu, konkrétne v ustanoveniach § 11 a nasl. „Fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.“ Kto neoprávnené zasiahne do práva na ochranu osobnosti, bude zodpovedať za toto konanie podľa ustanovení občianskeho zákonníka za škodu. Práve zakotvenie obmedzenia slobody prejavu ustanoveniami má za cieľ zabrániť jej zneužívaniu.

Ak už dôjde k obmedzeniu slobody prejavu, či už predbežnému alebo následnému, je nevyhnutné, aby bolo vykonané ústavne akceptovateľným spôsobom. Teda, aby v zmysle nálezu ÚS SR, sp. zn. II. ÚS 184/2015 zo dňa 11. novembra 2015 bolisplnené 3 podmienky – formálnou podmienkou je, že k obmedzeniu môže dôjsť len právnym predpisom so silou zákona, a materiálными podmienkami sú nevyhnutnosť v demokratickej spoločnosti na dosiahnutie sledovaného cieľa, ako aj potreba ochrany taxatívne uvedených záujmov (práva a slobody iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.) t.j. ospravedlňuje ho existencia naliehavej spoločenskej potreby a primerane (spravodlivo) vyvážený vzťah medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom, t.j. musí íť o obmedzenie, ktoré je v súlade so zásadou proporcionality.

Často dochádza ku kolízii so slobodou prejavu a právom na ochranu osobnosti, kľúčovým je ich vyvažovanie, t.j. rozhodovanie o tom, ktoré z týchto práv má v posudzovanej veci prednosť. Podľa ustálenej rozhodovacej praxe Ústavného súdu sa v takom prípade žiada pre posúdenie toho, ktorá sloboda, resp. právo má byť uprednostnená, využiť test proporcionality. *“Test proporcionality pozostáva z troch zložiek, a to z testu vhodnosti (či obmedzenie slobody prejavu umožňuje dosiahnuť sledovaný cieľ, ktorým je ochrana iného základného práva), test nevyhnutnosti (či ide o nevyhnutný zásah) a testu primeranosti (proporcionality v užšom slova zmysle). Jadrom testu proporcionality je pomernosť cieľa a prostriedku, ktorým by mal alebo má byť cieľ dosiahnutý. Vedľa zásady pomernosti sa uplatňuje aj zásada zákazu nadmerného zásahu, prípadne zásada zákazu zneužitia práva na úkor iného.”*⁷

⁶ Čl. 5 ods. 2 ústavného zákona č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

⁷ OROSZ, L. a kol.: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. s. 278. [cit. dňa 04.11.2022] [online]

Test proporcionality tvorí nasledujúcich 6 otázok:

- a) Kto realizoval zásah? – Privilegované postavenie z hľadiska ochrany slobody prejavu patrí novinárom a masmédiám, a to zvlášť pri informovaní o veciach verejného záujmu;
- b) O kom sa realizoval zásah? – Osoby verejného záujmu musia znášať vyššiu mieru záujmu o svoju osobu a hranice ochrany ich osobnostných práv sú v určitých prípadoch nižšie ako hranice ochrany osôb, ktoré nie sú činné vo verejnom živote. Skupinou, disponujúcou v tejto kategórii najužším ochranným filtrom, sú politici, avšak na druhej strane majú zvýšenú možnosť realizácie slobody prejavu prostredníctvom tlačových konferencií, vyjadrení, rozhovorov.
- c) Kedy sa realizoval zásah? – Ide o hodnotenie najmä aktuálnosti zásahu, prípadné predčasné či oneskorené zverejnenie, resp. pretrvávajúce negatívne následky zásahu.
- d) Kde sa realizoval zásah? – Čím je dosah miesta vo vzťahu k verejnosti rozsiahlejší, tým priamo úmerne klesá stupeň ochrany slobody prejavu a zvyšuje sa miera ochrany osobnostných práv.
- e) Ako sa realizoval zásah? – Zverejnenie informácie sa realizovalo skutkovými tvrdeniami (faktami, ktoré možno overiť) alebo hodnotiacimi úsudkami (názormi, kritikou, ktoré však musia vychádzať z dostatočného faktického základu). Rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že existenciu faktov možno preukázať, zatiaľ, čo otázka pravdivosti hodnotiacich úsudkov nepripúšťa dôkazy. Aj keď hodnotiaci úsudok vzhľadom na svoj subjektívny charakter vylučuje dôkaz pravdy, musí vychádzať z dostatočného faktického základu (Jerusalem c. Rakúsko, rozsudok z 27. februára 2001). Z uvedeného vyplýva, že ak v konkrétnom prípade sú z hľadiska ústavnej akceptovateľnosti posudzované hodnotiace úsudky, tak je ochrana výrokov takéhoto charakteru z hľadiska slobody prejavu s ohľadom na konkrétne okolnosti prípadu intenzívnejšia ako v prípade uverejnenia faktov (skutkových tvrdení), ktoré sa môžu ukázať neskôr ako nepravdivé.⁸

Dostupné na: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/346/1/2?vtextu=komentár%20k%20ústave#lema0>.

⁸ Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 28.02.2013, sp. zn. II ÚS 558/2012.

- f) Čo? (čiže obsah prejavu) – Miera voľnej úvahy štátu pri obmedzovaní slobody prejavu je najužšia, pokiaľ posudzovaný prípad spadá do sféry verejného záujmu.⁹

Jedným zo zákonov, na ktorý odkazuje Ústava a teda ktorým je možné obmedziť slobodu prejavu, je aj Trestný zákon (ďalej len „TZ“), ide o následné obmedzenie, ktorý vo svojej osobitnej časti normatívne vymedzuje skutkové podstaty trestných činov (ďalej len „TČ“), pričom niektoré z týchto trestných činov určujú zákonné obmedzenie slobody prejavu. Ide konkrétne o trestné činy podľa ustanovenia § 337 podnecovania, § 360 nebezpečného vyhrážania, § 361 šírenia poplášnej správy, § 373 ohovárania, § 422 prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd, § 422d popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti, § 423 hanobenie rasy, národa a presvedčenia, § 424 podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti.

Obmedzenie slobody prejavu je znova potrebné aplikovať výlučne ústavne konformným spôsobom, pričom ESLP stanovil určité požiadavky. „*To znamená, že trestnoprávna sankcia za prednesený prejav je možná len vtedy, keď je preukázané, že ide o opatrenia ustanovené zákonom, ktoré je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné a ochranu jedného z vymedzených legitímnych cieľov.*“¹⁰

Druhou a veľmi významnou požiadavkou je primeranosť sankcie. Za najprísnejšiu sankciu je považovaná trestná sankcia, ktorej dôsledkom je najväčší zásah do ľudských práv. Trestná sankcia má prichádzať do úvahy až v druhom rade, ako prostriedok subsidiárny v zmysle princípu „ultimaratio“, teda v situácii, ak štát nemôže uplatniť miernejšiu sankciu, ktorá spôsobí dotknutej osobe menej intenzívny zásah do jej práv. „*Posudzovanie proporcionality zásahu s chránenými záujmami bude závisieť od toho, či sa orgány štátu mohli uchýliť aj k iným prostriedkom než sú trestné sankcie, ako sú občianskoprávne a disciplinárne prostriedky nápravy.*“¹¹ Ak už ale orgány štátu dospeli k záveru, že nie sú k dispozícii iné prostriedky nápravy, než trestné sankcie, je potrebné ich

⁹ OROSZ, L. a kol.: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. s. 279–281. [cit. dňa 04.11.2022] [online] Dostupné na: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/346/1/2?textu=komentár%20k%20ústave#lema0>.

¹⁰ VOZÁR, J., a kol.: *Sloboda prejavu v rozhodnutiach súdov*. Bratislava: Veda. 2015. ISBN 978-80-224-1470-8. s. 176.

¹¹ Rozhodnutie ESLP vo veci Lehideux and Isormi proti Francúzsku (z 23. septembra 1998, č. 55/1997/839/1045).

uplatniť, avšak, sankcia nemá spočívať v uložení trestu odňatia slobody,¹² v čom je ale nedostatok slovenskej právnej úpravy, nakoľko podľa platného a účinného znenia TZ, je trest odňatia slobody univerzálnym trestom. Pripravovanou novelou TZ sa však upustí od trestu odňatia slobody ako od univerzálneho trestu, pričom sa stanovia TČ za ktoré bude možné uložiť len trest nespojený s odňatím slobody, takýmto TČ bude napr. ustanovenie § 373 ods. 1, v ktorom je normatívne ukotvený TČ ohovárania, ktorý je jedným z trestnoprávných základov obmedzenia slobody prejavu. Touto zmenou sa zosúladí prax vnútroštátnych trestných súdov s judikatúrou ESLP, nakoľko, ako sme vyššie uviedli práve ESLP vo svojich rozhodnutiach stanovil požiadavky na ukládanie sankcií za zneužitie slobody prejavu, pričom jednou z nich bola skutočnosť, ak už vnútroštátne orgány dospeli k záveru, že inú než trestnú sankciu nie je možné použiť ako prostriedok nápravy, sankciou nemá byť trest odňatia slobody, avšak v prípade tzv. nenávistných prejavov toto obmedzenie neplatí.

Podľa J. Sváka, ktorý prejavy člení na prejavy politické, ktoré majú zvýšenú ochranu; prejavy so špeciálnou ochranou čl. 10 Dohovoru a na extrémistické prejavy, pričom časť týchto extrémistických prejavov hodnotí ESLP aj ako zneužitie práva a nepriznáva im ochranu v zmysle čl. 10 Dohovoru. Tieto tzv. extrémistické, nenávistné prejavy je nevyhnutné inak posudzovať vo vzťahu k obmedzeniu slobody prejavu. V tomto prípade nezohráva politický presah prejavu žiadnu úlohu, vylúčené z ochrany sú tak aj politické extrémistické prejavy. Pri posudzovaní možných nenávistných prejavov má ESLP dve možnosti, ako o nich bude rozhodovať, buď odmietne sťažnosť sťažovateľa na základe článku 17, podľa ktorého prejav, ktorý je nezlučiteľný s hodnotami, ktoré sú chránené Dohovorom nepožíva ochranu, to vyplýva aj z jeho rozhodnutia „*Súd ďalej pripomína, že hoci jeho judikatúra zahŕňa prevažujúcu a podstatnú povahu slobody prejavu v demokratickej spoločnosti, stanovila tiež obmedzenia tejto slobody. Súd osobitne rozhodol, že prejav, ktorý je nezlučiteľný s hodnotami vyhlásenými a zaručenými Dohovorom bude vylúčený z ochrany podľa článku 10 na základe článku 17 Dohovoru, ktorý stanovuje: Nič v tomto Dohovore sa nemôže vykladať tak, akoby dávalo štátu, skupine alebo jednotlivcovi akékoľvek právo vyvíjať činnosť alebo dopúšťať sa činov zameraných na zničenie ktoréhokoľvek z tu priznaných práv a slobôd alebo na obmedzovanie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu, než*

¹² SOPOLIGA, Juraj. Trestnoprávna zodpovednosť za šírenie nepravdivých informácií. In: *Právne listy* [online]. 15.12.2021 [cit. 04.11.2022] Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a1036-trestnopravna-zodpovednost-za-sirenje-nepravdivych-informacii>.

to *Dohovor ustanovuje.*¹³ Takýmto prejavom, ktorý nepožíva ochranu Dohovorom, by bol napríklad prejav, ktorý spája všetkých moslimov s terorizmom, popiera holokaust alebo obhajuje pro-nacistickú politiku. Druhou možnosťou, ako ESLP môže rozhodnúť o podanej sťažnosti proti možnému nenávisnému prejavu je, že preskúma, či bolo obmedzenie v súlade s podmienkami článku 10 ods. 2 Dohovoru. V tejto súvislosti ESLP uviedol nasledovné: „*Súd zdôrazňuje, že tolerancia a rešpekt pre rovnakú dôstojnosť všetkých ľudských bytostí tvorí základ demokratickej a pluralitnej spoločnosti. Z toho vyplýva, že v princípe sa môže v demokratických spoločnostiach považovať za nevyhnutné trestať všetky formy alebo dokonca zabráňovať všetkým formám prejavov, ktoré propagujú, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú nenávisť založenú na neznášanlivosti (vrátane náboženskej neznášanlivosti) ak podmienky, obmedzenia alebo sankcie, ktoré boli uložené sú primerané legitímnemu cieľu, ktorý je sledovaný.*“¹⁴ V prípadoch nenávisných prejavov je priam žiadúce takýmto subjektom obmedziť slobodu prejavu, hoci následne, a teda voči ním vyvodiť trestnú zodpovednosť.

Pokus o protiústavné obmedzenie slobody prejavu

Návrhom zákona č. LP/2021/744 zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, mal byť do osobitnej časti TZ zavedený nový TČ šírenia nepravdivej informácie, ktorý by taktiež obmedzil slobodu prejavu garantovanú Ústavou SR. Navrhované znenie TČ šírenia nepravdivej informácie bolo nasledovné:

§ 361a

Kto vyrobí alebo rozširuje nepravdivú informáciu, ktorá je spôsobilá vyvolať nebezpečenstvo vážneho znepokojenia aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta, ohroziť životy alebo zdravie ľudí alebo ovplyvniť obyvateľstvo pri jeho rozhodovaní o závažných otázkach celospoločenského významu, alebo sa dopustí iného obdobného konania slovne alebo písomne, prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, zvukového záznamu, zvukovo-obrazového záznamu alebo iného záznamu, potrestá sa odňatím slobody na jeden až päť rokov.

¹³ Rozhodnutie ESLP vo veci Pavel Ivanov proti Rusku (z 20. februára 2007, č. 35222/04).

¹⁴ Rozhodnutie ESLP vo veci Erbakan proti Turecku (zo 6. júla 2006, č. 59405/00).

§ 362

Kto z nedbanlivosti opakovane rozširuje nepravdivú informáciu, ktorá je spôsobilá vyvolať nebezpečenstvo vážneho znepokojenia aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta, ohroziť životy alebo zdravie ľudí alebo ovplyvniť obyvateľstvo pri jeho rozhodovaní o závažných otázkach celospoločenského významu, potrestá sa až na jeden rok.

Pokus o zavedenie tohto trestného činu vyvolal búrlivú vlnu kritiky u odborníkov, rovnako aj u verejnosti. Podľa dôvodovej správy bolo cieľom tohto ustanovenia reagovať na čoraz väčší počet nepravdivých informácií, ktoré sa vyrábajú a šíria najmä v súvislosti s pandémiou ochorenia COVID-19 a ktoré sú spôsobilé ohroziť životy a zdravie ľudí.¹⁵

Už na prvý pohľad je jasné, že takáto formulácia je v rozpore so zásadou nullum crimen sine lege stricta. Prvou otázkou je teda aká je to nepravdivá informácia? Kto je oprávnení rozhodnúť, čo je nepravdivé a čo naopak pravda? Aká intenzita tejto nepravdivej informácie, by musela byť, aby bolo možné osobu trestnoprávne stíhať, uplatňujúc princíp „ultimaratio“? A ak nemáme nikde v právnom poriadku definované, čo je to nepravdivá informácia, akoby v praxi OČTK a súde dokazovali jej nepravdivosť? Odpoveďou na tieto otázky je, že by išlo o svojvôľu OČTK a súdov v posudzovaní pravdivosti, či nepravdivosti informácií.

V zmysle ustálenej judikatúry ÚS SR, Súdneho dvora EÚ, ako aj ESLP sloboda prejavu chráni nielen informácie a myšlienky, ktoré sú prijímané priaznivo, resp. sú pokladané za neškodné či neutrálne, ale aj tie, ktoré urážajú, šokujú alebo znepokojujú štát alebo časť obyvateľstva, čo je dané požiadavkami pluralizmu, znášanlivosti a otvorenosti, bez ktorých nemožno hovoriť o demokratickej spoločnosti.¹⁶

Ďalším argumentom v neprospech zavedenia nového TČ je aj skutočnosť, že Ústava v čl. 26 ods. 1, ako aj a čl. 10 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zaručuje právo prijať akúkoľvek informáciu, pravdivú i nepravdivú a ponecháva na oprávnenej osobe, aby si sama vyhodnotila prijatú informáciu. Od štátu sa vyžaduje v záujme zvýšenia pravdepodobnosti, že ide o pravdivú informáciu, ochrana pred tvorbou monopolu na informácie.

¹⁵ K bodu 229 dôvodovej správy návrhu zákona LP/2021/744 zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁶ Nález Ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 307/2014 z 18. decembra 2014.

„Obsahom základného práva na prijímanie informácií nie je právo sťažovateľa dostávať informácie podľa predstáv a očakávania prijímateľa.“¹⁷

Obzvlášť zarážajúci bol zámer zákonodarcu toto konanie postihovať v nedbanlivostnej forme zavinenia. Zákonodarca, ani pri tejto SPTČ bližšie neuviedol, ako by boli postihovaní páchatelia. Preto tu znova vyvstali otázky, bohužiaľ bez adekvátnej odpovede. Podľa ustanovenia § 16 TZ rozlišujeme vedomú a nevedomú nedbanlivosť. Pri vedomej nedbanlivosti by páchatel vedel, že informácia je nepravdivá, ale sa spoliehal, že mu všetci uveria? Alebo nevedel, že je nepravdivá, ale mal a mohol to vedieť? Na základe čoho? Akú mieru opatrnosti porušil? V čom by spočívalo porušenie objektívneho kritéria a v čom porušenie subjektívneho kritéria?

Vychádzajúc z cieľa zavedenia tejto SPTČ podľa dôvodovej správy, si uvedieme príklad. Laik J. K. opakovane pri svojich známych a rodine, ako ústne, tak aj prostredníctvom sociálnych sietí rozširuje informáciu, že očkovaním proti COVID-u 19 sa do tela ľudí aplikujú čipy. Podľa nášho názoru, by na základe navrhovanej SPTČ v nedbanlivostnej forme bol trestne zodpovedný. Otázka znie, ako by sa dokázalo jeho nedbanlivostné zavinenie, ak bol presvedčený o pravdivosti svojho tvrdenia, a prečo navrhovaná SPTČ nerozlišuje medzi laikom a pôvodcom takejto informácie napr. lekárom? Nezodpovedaných otázok v súvislosti s pokusom o zavedenie tohto TČ, vyvstalo mnoho, bohužiaľ bez adekvátnej reakcie zákonodarcu. To, že nakoniec bolo ustanovenie tohto TČ šírenia nepravdivej informácie „vymazané“ z pripravovanej novely TZ, neznamená, že podobná snaha sa nezopakuje, preto je nevyhnutné na to nezabudnúť a poukázať na fakt, že zavedením tohto TČ by došlo k porušeniu Ústavy v zmysle povinnosti obmedzovať slobodu prejavu v súlade so zásadou proporcionality, ako aj k porušeniu Dohovoru o ochrane ľudských a základných slobôd, a v poslednom rade aj s judikatúrou ESLP.

Abstract

Restricting freedom of expression in Slovak Republic

In the introduction to the paper, the author mentions the anchoring of freedom of expression both internationally and nationally, as well as the purpose, forms and content of freedom of expression. Since freedom of expression is not

¹⁷ Uznesenie Ústavného súdu, sp. zn II. ÚS 184/2003 z 1.októbra 2003.

absolute, it must be restricted in certain cases. In the context of the case-law, the author has indicated which conditions must be met in order to be a constitutionally acceptable restriction on freedom of expression. In conclusion, the author pointed to an attempt to introduce a new crime of spreading false information, citing arguments that justify its contradiction with the Constitution of the Slovak Republic.